

Motion till riksdagen 2009/10:A210

av **Torbjörn Björlund m.fl. (v)**

Stärkt arbetsmiljöarbete

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utredning kring vidareutveckling av stopprätt för skyddsombud samt hänvändelseordning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om rätten att utse regionala skyddsombud enligt 6 kap. 2 § arbetsmiljölagen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att bifoga belastningsregister i arbetsmiljöfrågor vid offentlig upphandling.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förbättrad arbetsmiljöutbildning.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en handlingsplan för ökad arbetsmiljökunskap.²
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om inrättandet av ett skyddsombudsregister.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om offentlig arbetsmiljötillsyn på nordisk nivå.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en nollvision för dödsfallsolyckor i arbetslivet.

¹ Yrkande 3 hänvisat till FiU.

² Yrkande 5 hänvisat till UbU.

Fel! Okänt namn på

Stärk arbetsmiljöarbetet – minska klassklyftorna

Arbete är inte bara en fråga om försörjning utan även om delaktighet och inflytande i arbetslivet. Villkoren i arbetslivet speglas sedan även i hela samhällets klassklyftor. Vänsterpartiets politik utgår från de människor som har den mest utsatta positionen.

Återkommande korttidsfrånvaro på grund av sjukdom kommer alltid att finnas. De stora problemen med sjukskrivningar handlar om de långa sjukfallen. Det är kring detta det förebyggande arbetet måste koncentreras. Detta arbete sker ute på arbetsplatserna av skyddsombud, regionala skyddsombud samt tillsyn genom Arbetsmiljöverket. Offentliga medel skall satsas mot de farligaste arbetsmiljöerna – inte de bästa.

Vänsterpartiets politik för att öka deltagandet i arbetslivet utgår från allas rätt att efter sin förmåga delta i arbetslivet. Förebyggande arbetsmiljöarbete och arbetsanpassning är centralt om vi skall skapa ett arbetsliv för alla. Ett arbetsliv för alla skapas inte genom inrättandet av deltidsarbetsmarknader bestående av jobb där lönerna och andra arbetsvillkor är försämrade.

Sjuknärvaro

Arbetsmiljöverket genomför varje år undersökningar om arbetsorsakade besvär. Denna undersökning för år 2007 visade bl.a. att 66 % av kvinnor mellan 16 och 29 år hade jobb med ensidiga rörelser varav 28 % i hög grad. Stress och underbemanning är ett allvarligt problem – 26 % av kvinnor mellan 50 och 64 år sade att de i hög grad hade alldeles för mycket att göra. Det finns brister i arbetsmiljöarbetet – 22 % sade att problem i arbetsmiljön sällan/aldrig åtgärdades. Enbart 30 % av de tillfrågade hade de senaste 12 månaderna jobbat trots att de borde vara sjukskrivna. Hela 20 % av unga kvinnor hade varit sjuknärvarande 4 gånger eller mer på ett år.

Resultaten visade nästan undantagslöst signifikanta samband mellan sjuknärvaro och sjukfrånvaro respektive självskattad hälsa med högre samband mellan sjuknärvaro och hälsa.

Detta sägs i rapporten "Samband mellan sjuknärvaro, sjukfrånvaro och självskattad hälsa i den yrkesaktiva befolkningen, 2009".

Regeringen har genomfört brutala nedskärningar av anslagen till Arbetsmiljöverket, samt helt slopat stödet till arbetsmiljöutbildningar för fackligt förtroendevalda (s.k. funktionsutbildning). Exempelvis förlorade LO 12 miljoner kronor avsedda för funktionsutbildningar. Samtidigt säger regeringen i vad man kallar "En tankeram för arbetsmiljöpolitiken" att den vill fokusera mer på det förebyggande arbetet och att arbetsmiljöpolitiken skall bli mindre reaktiv. Tankeramens beskrivning av utvecklingen i arbetslivet är i allt väsentligt korrekt men motsvaras inte alls av regeringens faktiska agerande.

Klass och kön

Under 2000-talet har två statliga utredningar om ohälsoproblemen – AHA-utredningen och den s.k. HpH-utredningen ledd av Jan Rydh (Handlingsplan för ökad hälsa i arbetslivet, SOU 2002:5) – konstaterat att orsakssambanden är komplexa och att ohälsan ser olika ut i befolkningen beroende på kön, klass, ålder och yrkesområde. Utredningarna slår emellertid också fast att förhållandena i arbetslivet är av avgörande betydelse. Människor har inte generellt blivit sjukare, det är arbetslivet som förändrats.

Även om sjukdomsdiagnoser relaterade till ökad stress och psykisk belastning i arbetslivet ökat under senare år är det fortfarande förslitnings- och belastningsskador orsakade av fysiskt tungt och belastande arbete och högt arbetstempo som dominerar. Ökad stress och psykosocial belastning kan utmyнна i utmattningsdepression men även i mobbning. Sjukvård, förebyggande arbetsmiljöarbete liksom beslut i sjuk- och arbetsskadeförsäkring behöver ökad kunskap och resurser för att motverka dessa ohälsoproblem. Kunskapsspridning behövs även direkt ut i arbetslivet på bred basis för att öka förståelsen bland både drabbade och arbetskamrater.

Det är i huvudsak LO:s medlemmar som är drabbade av ohälsa. Kvinnor drabbas hårdare än män, och då framför allt äldre kvinnor. Ohälsa är alltså en fråga om klass och kön. Detta bekräftas av LO-rapporten: Arbete, liv och hälsa – klass och kön (2009).

Skyddsombuden – löntagarnas ombud

I en fråga till statsrådet Littorin den 17 juni 2009 sade Vänsterpartiet:

Många är vi, som väcker frågeställningar kring domskälen och juridiken kring denna, flera juridiska experter inom bl.a. arbetsmarknadens parter, universitetsvärlden och arbetsmiljöverket, har pekat på den uppenbara feltolkning som Umeå tingsrätt gjort i sin dom Mål B 2683-08, meddelad 4/6 09.

I svaret den 30 juni 2009 sade statsrådet:

Enligt gällande ordning vilar ansvaret för arbetsmiljön på arbetsgivaren och de andra som i arbetsmiljölagen anges som skyddsansvariga. Skyddsombudets uppgift är däremot att som representant för arbetstagarna vaka över arbetsmiljön. Dessa principer är viktiga.

Statsrådets svar är bra och viktigt med tanke på domen i Umeå tingsrätt. Skyddsombudets uppgift är att vara representant för arbetstagarna – inte att ta över arbetsgivaransvaret för arbetsmiljön.

Domen skapade en onödig osäkerhet bland skyddsombud. Det kan även ha försvårat rekryteringen av nya ombud. Med anledning av domen är det särskilt viktigt att riksdag och regering sänder signaler och vidtar konkreta åtgärder för att underlätta rekrytering av skyddsombud och stärka deras ställning. De anställdas engagemang är viktigt för ett bra arbetsmiljöarbete som

Fel! Okänt namn på

fungerar i praktiken. De anställda kan via fack och skyddsombud påverka sina arbetsvillkor. Det är viktigt att lagar och regler som stödjer detta arbete förbättras och inte försämrats. Det gäller arbetsmiljölagen, lag om facklig förtroendemans ställning och andra lagar som påverkar partssystemet.

Regeringen har bl.a. gett Arbetsmiljöverket i uppdrag att komma med s.k. förenklingsförslag kring arbetstidslagen. I motiveringen till att ta bort dispensförfarande vid t.ex. övertid sägs att det är krångligt för dem utan kollektivavtal. Det är med oro vi ser att motiven till förändringar är till för att hjälpa arbetsgivare som vägrar teckna kollektivavtal.

Stoppträten

Skyddsombuden är centrala personer i arbetsmiljöarbetet. Inom ramen för sitt uppdrag har skyddsombuden bl.a. rätt att stoppa ett farligt arbete. Kraven på när sådana stopp får tillämpas är höga samtidigt som formerna för stoppträtens hantering är otydligt formulerade. Vänsterpartiet menar att stoppträtens utformning behöver utvärderas. En sådan utvärdering fanns inte med i uppdraget till den utredning som kom med sitt betänkande 2006 och 2007 (SOU 2006:44, SOU 2007:43).

Det var en brist i utredningen, och vi menar att regeringen bör ta initiativ till att frågan utreds och återkomma med förslag på hur stoppträtten skall kunna användas mer effektivt i dagens och framtidens arbetsliv. Denna utvärdering bör även omfatta skyddsombudens möjlighet att vända sig till tillsynsmyndighet, dvs. den s.k. hänvändelseordningen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Arbetsmiljöutredningens betänkande (SOU 2007:43) föreslog att regionala skyddsombud skall kunna utses där kollektivavtal finns, oavsett om arbetstagarorganisationen har medlemmar. Utredningen har även författningsförslag för detta i 6 kap. 2 § arbetsmiljölagen. Denna förändring bör genomföras. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Behovet av systematiskt arbetsmiljöarbete

Under samma period som förändringstakten ökat i hela arbetslivet har arbetsgivarna som kollektivt inte tillräckligt tagit sitt ansvar för att motverka risker förknippade med ständiga omställningar. Nedrustning av Arbetsmiljöverket sänder också signaler att det förebyggande arbetsmiljöarbetet inte är lika viktigt. Trots de krav som finns i arbetsmiljölagstiftningen saknas på många arbetsplatser ett systematiskt arbetsmiljöarbete. Andelen företag som nyttjar företagshälsovårdens tjänster har minskat och rehabiliteringsutredningar och åtgärder för att hjälpa sjukskrivna tillbaka till arbetslivet genomförs inte på det sätt som föreskrivs enligt lag. Det sociala ansvaret har brutit.

Arbetsgivarens roll och engagemang är givetvis central. Grunden för ett effektivt arbetsmiljöarbete är arbetsmiljölagen och föreskriften om systematiskt arbetsmiljöarbete. Delar av arbetsmiljölagstiftningen behöver ses över för att

öka parternas, men framför allt arbetsgivarnas, incitament för att utveckla arbetsmiljöarbetet. Förändringar i arbetslivets organisering genererar nya arbetsmiljöproblem som kräver nya angreppssätt, och utökade kunskaper om tidigare dolda arbetsmiljöproblem kräver omsättning i handling.

Det systematiska arbetsmiljöarbetet är viktigt för att förhindra ohälsa och arbetsolyckor. På olika sätt bör resultatet av detta uppmärksammas – t.ex. vid offentlig upphandling bör budgivare bifoga ett ”belastningsregister” rörande arbetsmiljöbrott och anmärkningar från arbetsmiljötillsynen. Regeringen bör utarbeta formerna för detta.

Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Förbättra arbetsmiljöutbildningen

Grundläggande i en strategi för bättre arbetsmiljöer, färre skador och sjukdomar relaterade till arbetet är en väl fungerande arbetsmiljöutbildning. Satsningar på regionala skyddsombud är oerhört viktiga och ambitionerna måste sättas högre. Trots stödet i arbetsmiljölagen är bristerna på området stora. Det är inte ovanligt att såväl skyddsombud som chefer saknar relevant utbildning. När det gäller utbildning så visar LO:s undersökning ”Samverkan för bättre arbetsmiljö – skyddsombudens arbete och erfarenheter” (2008) att knappt 40 % av skyddsombuden inte har fått någon utbildning i arbetsmiljö de senaste 12 månaderna. Om man räknar in dem som fått en dags utbildning blir det drygt 60 %.

Tre av fyra skyddsombud vill ha utbildning i sociala och psykosociala frågor. Bland annat efterfrågas kunskaper i kris- och konflikthantering. Arbetsanpassning och rehabilitering, arbetsorganisation och belastningsergonomi ligger också högt på listan. Det finns också ett stort behov av branschanpassad utbildning i arbetsmiljö.

Alla anställda skall ha rätt till grundläggande arbetsmiljöutbildning. För chefer och skyddsombud skall arbetsmiljöutbildning och kontinuerlig vidareutbildning självklart vara en obligatorisk del av uppdraget respektive befattningen. Vidare bör, när det gäller chefer, särskilda arbetsmiljökort övervägas. En översyn bör göras av behoven av partsgemensamma arbetsmiljöutbildningar och hur dessa skall tillgodoses. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Arbetsmiljökunskap i högskoleutbildningar

Utbildning i arbetsmiljökunskap är också viktigt i vissa högskoleutbildningar. Det kan gälla t.ex. ingenjörer, konstruktörer och ekonomer. Detta är också en fråga om att skapa reella förutsättningar för att rekrytera personer av underrepresenterat kön till olika yrken. Ett exempel på detta handlar om att anpassa arbetsredskap. Under de senaste årtiondena har inslaget av arbetsmiljökunskap i utbildningar försämrats.

Fel! Okänt namn på

I högskoleförordningen gällande bl.a. ingenjörsutbildningar finns krav på att de skall ha ”förvärvat kunskaper om och färdigheter i att handha produkter, processer och arbetsmiljö med hänsyn till människors förutsättningar”. I Högskoleverkets utvärdering (2003:20R) framkommer att det finns stora brister när det gäller dessa kunskaper och färdigheter.

Mot denna bakgrund krävs ett förtydligt ansvar för att arbetsmiljökunskap även i praktiken blir en viktig del i utbildningssystemet. Vi måste förhindra att arbetsmiljörisker byggs in i olika produktionsmedel, maskiner och arbetsorganisationer.

Därför bör en handlingsplan tas fram i syfte att rusta upp arbetsmiljökunskapen i utbildningsprogram som har stor betydelse för arbetsmiljön. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I Vänsterpartiets budgetmotion återfinns förslag om anslag till funktionsutbildningar.

Arbetsmiljöverket bör ges i uppdrag att administrera ett skyddsombudsregister, vars huvudsyfte är att kunna ge skyddsombuden information om nya metoder i arbetsmiljöarbetet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Myndighetsutövad arbetsmiljötillsyn

Arbetsmiljöverket har som tillsynsmyndighet en viktig betydelse för det lokala arbetsmiljöarbetet. Vänsterpartiet är skarpt kritiskt till regeringens kraftiga nedskärningar till Arbetsmiljöverket under mandatperioden, och vi avsätter väsentligt mer resurser till myndigheten i vårt budgetförslag. Den verksamhet som löntagarnas skyddsombud utför kan inte ersätta inspektörernas arbete. Skyddsombud kan som bekant inte utföra myndighetsutövning.

Det behövs både flera inspektörer och ökad kompetens eftersom förändringstakten i arbetslivet är hög och nya riskfaktorer tillkommit som ställer krav på delvis andra kunskaper och omställningar i det traditionella tillsynsarbetet. Medan den traditionella tillsynens fokus låg på riskfaktorer i den fysiska miljön, olycksfallsrisker, maskinskydd osv., handlar arbetsmiljöproblemen på dagens arbetsplatser snarare om organisation, bemanning, prestationskrav och resurser. Arbetsmiljöinspektionen behöver fortsätta utveckla sin tillsyn och rådgivning och anpassa dem till förändringarna i arbetslivet och nya riskfaktorer i arbetsmiljöerna.

En förstärkning av tillsynsverksamheten bör innefatta såväl flera inspektörer som satsningar på kompetensutveckling och fördjupad samverkan mellan arbetsmiljöinspektion och berörda aktörer på arbetsplatserna. Målet bör vara att uppnå en nivå på den offentliga tillsynen som ligger i paritet med våra nordiska grannländer. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Nollvision mot dödsolyckor

Varje dag går människor till sitt arbete och riskerar att inte komma hem igen. Förra året dog sammanlagt 67 personer i arbetsolyckor. Det är mer än en person per vecka! Dessutom finns ett stort antal dödsfall som är arbetsrelaterade. Det kan röra sig om cancer, hjärtattack, KOL m.m.

Framför allt sker olyckorna inom jord- och skogsbruk, transport- och kommunikationssektorn, byggbranschen och tillverkningsindustrin. Till detta tillkommer alla som skadas och blir sjuka på grund av arbetet. Varje år dör t.ex. fler än 100 personer på grund av att de tidigare kommit i kontakt med asbest. Signalerna från regeringen med nedskärningar i Arbetsmiljöverket och angreppen på de fackliga organisationernas möjligheter till arbetsmiljöarbete är tydliga.

Regeringen bör införa en nollvision för dödsfallsolyckor i arbetslivet. Det krävs också mer resurser och bättre förutsättningar för både Arbetsmiljöverket och skyddsombuden för att förbättra det förebyggande arbetet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 29 september 2009

Torbjörn Björlund (v)

Marianne Berg (v)

Egon Frid (v)

LiseLotte Olsson (v)

Josefin Brink (v)

Kalle Larsson (v)